

ส่วนที่ 1

ภาพรวมการดำเนินงานของโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะที่ 2

โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะที่ 2 เริ่มดำเนินงานเมื่อเดือนกันยายน 2552 ครอบคลุมพื้นที่ 17 จังหวัด 543 ตำบล โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงานให้เกิดข้อมูลปัญหาและความต้องการของพื้นที่ จากหน่วยจัดการเล็กที่สุดคือ ครัวเรือน ด้วยการใช้เครื่องมือบัญชีรับจ่ายครัวเรือนที่ครัวเรือนเป็นผู้บันทึกข้อมูลและเรียนรู้จากข้อมูลเพื่อวางแผนจัดการปัญหาและกำหนดทางเลือกในการพัฒนาครัวเรือน ชุมชน ตำบลของตนเอง ทดลองทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันในกลุ่มชุมชนเพื่อค้นหาศักยภาพและขีดจำกัดของการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น และเชื่อมต่อกับหน่วยสนับสนุน โดยเน้น 3 ส่วน

1. ด้านข้อมูลและการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูล

1.1 การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนและข้อมูลที่ได้มีการจัดเก็บมาแล้วในช่วงการดำเนินงานของโครงการความร่วมมือระยะแรก รวมถึงจัดเก็บข้อมูลอื่นที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้และขับเคลื่อนงานตามประเด็นปัญหาหลักที่ชุมชนให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวไปหนุนการเรียนรู้และวางแผนการตัดสินใจของชุมชน ตัวอย่างประเด็นปัญหาหลักหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น

- **ด้านเศรษฐกิจ** ได้แก่ การแก้ปัญหาหนี้สิน การทำวิสาหกิจชุมชน การจัดการผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
- **ด้านสังคม** ได้แก่ การพัฒนาเด็กเยาวชน แก้ปัญหาสังคมต่างๆ
- **ด้านทรัพยากร** ได้แก่ การหาทางเลือกในการจัดการน้ำ การจัดการที่ดิน

ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ประสานเชื่อมโยงผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เอกชน นักวิชาการในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียงมาร่วมในการบวนการวิเคราะห์เพื่อช่วยตีความและยกระดับการเรียนรู้ของชุมชนด้วย

1.2 การพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อหนุนให้ อบต. สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่จัดเก็บมาแล้วได้อย่างเป็นระบบ งานส่วนนี้มีความก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ โดยมีการรวมกลุ่มของเครือข่ายองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่นครศรีธรรมราช พัทลุง สตูล ในการเชื่อมต่อบริบบข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนกับข้อมูลอื่นๆ ในการวางแผนพัฒนาของตำบล และมีการลงทุนโดย อบต. ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ อบต. ให้เป็นนักจัดการข้อมูล

เพื่อการวางแผนงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ คือ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ ปัจจุบันมีการขยายผลจาก 14 ตำบล นำร่อง เป็น 50 ตำบล

2. ด้านการพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
เป็นการสานต่อกลไกเดิมให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น จัดโครงสร้างการจัดการ
ในจังหวัดให้ดีขึ้น โดยเน้นการสาน/สร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ องค์กร
พัฒนาเอกชน ชุมชน วิชาการ ให้ใช้จุดเด่นของแต่ละฝ่ายมาทำงานร่วมกัน และ
สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล วิเคราะห์เป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ
ต่อปัญหาสาเหตุแนวทางแก้ไขร่วมกัน รวมทั้งสร้างสานความสัมพันธ์ระหว่าง
ภาคีให้ใกล้ชิดกันมากขึ้นผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

พื้นฐานของการสร้างความร่วมมือที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือความแตกต่างหลากหลาย
ของคนเข้ามาทำงานร่วมกัน เช่น มีเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานหลาย ๆ ประเภท ด้าน
สาธารณสุขบ้าง เกษตรบ้าง พัฒนาชุมชนบ้าง ผสมกับนักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน
หรือแม่แต่พระหรือผู้นำศาสนา ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีองค์กรที่แตกต่างกับไปตามภูมิสังคมวัฒนธรรม
ความหลากหลายเหล่านี้ทำให้เกิดความร้าวรอยของความรู้และทักษะที่มีมาจากฐานประสบการณ์ที่
แตกต่างกัน เมื่อเอามาประสมกัน จะเกิดของที่มีคุณสมบัติใหม่

สกว. พบว่า การสร้างกลไกการทำงานบนพื้นฐานของแนวคิดเรื่อง “ความร่วมมือ” นี้สิ่ง
ที่จำเป็นต้องมีอย่างยิ่งคือทำทีในการยอมรับฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนอื่นและการเรียนรู้
ร่วมกับ “คนใน” ซึ่งในที่สุดจะพัฒนาไปสู่การเป็นกลไกสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

3. ด้านการบูรณาการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของจังหวัด
และสนับสนุนกิจกรรม/โครงการของชุมชนที่เกิดจากการจัดทำข้อมูลจาก
ครัวเรือนและแผนชุมชน พบว่ามีโครงการภายใต้แผนชุมชนที่เกิดจาก
กระบวนการสำรวจข้อมูลครัวเรือน/ชุมชน และการวิเคราะห์ทางเลือกในการ
แก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นผ่านการพิจารณาในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี
พ.ศ. 2552 ขององค์กรปกครองท้องถิ่น 352 แห่ง จาก 363 แห่งที่ร่วมโครงการ
จำนวนโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจำนวน 5,186 โครงการ วงเงิน
งบประมาณ 736,723,280 บาท งบประมาณจากหน่วยงานจังหวัด งบประมาณจาก
โครงการรัฐบาล ได้แก่ โครงการอยู่ดีมีสุข และโครงการ SML

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการนี้ คือ

- 1) ข้อมูลบัญชีรับจ่ายครัวเรือนและแผนชุมชนที่คนพื้นที่สามารถใช้ในการบ่งชี้
ปัญหาและสาเหตุความยากจน และเสนอทางแก้ร่วมกัน

2) การเรียนรู้และพัฒนาวิธีคิดของคนให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง เป็นกระบวนการชุมชนเข้มแข็งและปรับวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลและความรู้ในการจัดการปัญหา

3) การบูรณาการงบประมาณ ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนที่สะท้อนผ่านแผนชุมชน

4) กลไก/ทีมงานจัดการงานพัฒนาในพื้นที่เกิดความร่วมมือของภาคส่วนการพัฒนาในพื้นที่ที่เป็นหน่วยราชการ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งจะมีผลระยะยาวต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่

ในปี พ.ศ. 2553 สวก. กำลังจะก้าวไปสู่การจัดการในเชิง โครงสร้างระบบการเติมเต็มข้อมูลความรู้และการสร้างการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่างๆ ที่สามารถเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนได้มีกลไกจัดการพื้นที่ที่สามารถสืบทอดการเรียนรู้ และมีความต่อเนื่อง โดยเน้นสร้างกลไกเชิงสถาบันในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการงานวิจัย

ส่วนที่ 2

บทสังเคราะห์การบูรณาการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนใน 3 จังหวัดภาคกลาง

เกริ่นนำ

โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะระยะที่ 2 ได้ผ่านการดำเนินงานมาประมาณ 12 เดือน ซึ่งได้มีกระบวนการที่ให้ความสำคัญตั้งแต่ การค้นหา แก่นนำ และสร้างความร่วมมือในระดับพื้นที่ จัดความสัมพันธ์ใหม่ในการทำงานร่วมกันในระดับ ตำบล อำเภอ และจังหวัด จากนั้นมีกระบวนการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเก็บข้อมูล คร่าวเร็วในระดับตำบล (บัญชีครัวเรือน) นำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพปัญหาครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล และนำมาวิเคราะห์ในระดับจังหวัด ในแต่ละพื้นที่ที่มีการได้มีการเคลื่อนไหวข้อมูลสามารถ นำสู่การแก้ไขปัญหา จนเกิดการแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรมขึ้น ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ กองทุน สวัสดิการ สุขภาพ การแก้ไขปัญหาหนี้สิน การแก้ไขปัญหาที่ดิน การแก้ปัญหาน้ำ และป่า เกิดการบริหารจัดการเครือข่าย การจัดการการตลาด ธุรกิจชุมชน การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรม เกิดขึ้นในระดับตำบล ซึ่งในแต่ละจังหวัดสามารถใช้ข้อมูลและรูปธรรมดังกล่าว นำเป็น ฐานความรู้ไปสร้างความร่วมมือในระดับจังหวัด ซึ่งเกิดเป็นแผนตำบลและพัฒนาไปเป็นแผนของ จังหวัด เป็นยุทธศาสตร์หลักจังหวัด

ผลที่เกิดขึ้นเชิงภาพรวมในโครงการความร่วมมือฯ ทำให้เกิดแก่นนำที่มีศักยภาพในการ สร้างความร่วมมือ และการจัดระบบฐานข้อมูลตำบล นำข้อมูลสู่การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรม เกิด การจัดความสัมพันธ์ใหม่ในขบวนการภาคประชาชน มีกลไกหรืออาสาสมัครที่ร่วมกันทั้งภาครัฐ ชุมชนเป็นกลไก ในรูปแบบคณะทำงานตำบล คณะทำงานระดับจังหวัด จากนั้นเกิดแผนชุมชน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน พัฒนาเป็นระดับตำบลและผลักดันเป็นแผนจังหวัด แผนที่เกิดขึ้นมีความหมาย ทางปฏิบัติการคือ “การจัดการท้องถิ่นทั้งระบบ” สิ่งที่เกิดขึ้นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ “ข้อมูล” ใน การจัดทำฐานข้อมูลมีกระบวนการตั้งแต่คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เตรียมการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การนำข้อมูลไปใช้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน ระดับตำบล ระดับจังหวัด ข้อมูลที่ได้มีความสำคัญกับการพัฒนา และเป็นฐาน “ความร่วมมือ” ใน 3 ฝ่ายคือ รัฐ + ชุมชน + วิชาการ “ข้อมูล 3 ฝ่าย” จึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง การแก้ไขเชิงรูปธรรม และได้รับการ ขอมรับสูงมีสถานะสร้างความเชื่อมั่นต่อการทำงานร่วมกันลดความขัดแย้งเปลี่ยนท่าทีการทำงาน จนถึงสามารถปรับวิถีคิดกระบวนการทัศนการทำงานของภาครัฐกับชุมชนและสร้าง “ที่ยืน” ให้ ภาคชุมชนได้ฉะนั้น “ข้อมูล” จึงเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพและสร้าง “ความหมายใหม่” ซึ่งทำให้เกิด การสร้างความร่วมมือ สร้างความเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันในระบบได้ ข้อมูลจึง เป็นการสร้างการเรียนรู้กันทั้ง 3 ฝ่าย (รัฐ ชุมชน วิชาการ)

สำหรับพื้นที่ภาคกลาง (อุทัยธานี ชัยนาท นครปฐม) กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างสุขภาวะในระดับบุคคล ชุมชน ตำบล ตลอดจนการวางแผนและยุทธศาสตร์จังหวัด เกิดรูปธรรมที่หลากหลาย เช่น การปลดหนี้ ลดรายจ่าย อาชีพทางเลือก วิสาหกิจชุมชน สุขภาพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพึ่งตนเอง เยาวชนกับการศึกษาทางเลือก การจัดการท้องถิ่น การเมืองการปกครองท้องถิ่น ในกระบวนการทำงานสิ่งที่เน้นมากที่สุด หรือเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานครั้งนี้ คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของ “คน” โดยใช้ข้อมูลความรู้ เป็นสิ่งสร้างความเป็นเหตุผล ทำให้เป็น “ความจริง” ร่วมกันเพื่อเป็นฐานการสร้าง “ความร่วมมือ” ใน 3 ฐาน คือ ชุมชน รัฐ นักวิชาการ ดังนั้น ความร่วมมือจึงไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ หรือเป็นเพียงแนวคิด หากต้องการผ่านการปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน ทดลองและค้นพบเหตุปัจจัยเงื่อนไขการสร้างความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อนำสู่เป้าหมาย คือ การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งเป็นแกนกลางของการแก้ไขปัญหา

ในการทำงานที่ผ่านมาการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งของกระบวนการวิจัย แต่ในการแก้ไขปัญหาและการทำงานครั้งนี้ชุมชนและจังหวัดได้ใช้เครื่องมืออีกหลายส่วน เช่น การทำแผนชุมชน การวิจัยเชิงประเด็น การออกแบบการจัดตั้ง/การเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหา ตำบลเข้มแข็ง การประเมินเพื่อพัฒนา การเชื่อมประสาน ความรู้ท้องถิ่น หากแต่บทความฉบับนี้ได้เน้นการวิเคราะห์เครื่องมือบัญชีครัวเรือนเบื้องต้น

ข้อค้นพบจากการดำเนินงานระยะ 1 ปี ในการขับเคลื่อนจังหวัดบูรณาการกับการแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคมและสุขภาวะ มีดังนี้

ด้านกระบวนการเรียนรู้

เงื่อนไขสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ คือ การสร้างแนวคิดการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วม มีหลักการดำเนินงานที่เน้นการเชื่อมโยงประสานทั้งท้องถิ่น ท้องที่ รวมทั้งการจัดวางกลไก หรือโครงสร้างการทำงานตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล เครือข่าย อำเภอ จังหวัด ซึ่งในแต่ละระดับมีความเน้นหนักของบทบาทหน้าที่ ในแนวราบและมีบทบาทที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังเช่น คณะทำงานจังหวัดเน้นการติดตาม การประเมิน การเคลื่อนไหวของข้อมูลเพื่อนำสู่การแก้ไขของปัญหาสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานระดับจังหวัด หรือสร้างยุทธศาสตร์จังหวัดรวมทั้งประสานฝ่ายวิชาการ ในบทบาทของผู้ประสานงานอำเภอ เป็นการประสานงานเพื่อนำเสนอข้อมูลแผนงานงบประมาณ และต่อยอดงานของระดับตำบล ในส่วนผู้ประสานงานระดับตำบลมีบทบาทสำคัญ คือ การสร้างแกนนำในระดับหมู่บ้านการสร้างการปฏิบัติการที่นำสู่การแก้ไขปัญหาเชิงรูปธรรม และเน้นการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยง เพื่อนำสู่การจัดการตนเองในระดับท้องถิ่น

ในการเรียนรู้ดังกล่าวมีเทคนิคสำคัญ ๆ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน คิดวิเคราะห์สร้างปัญหาที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา การสร้างการทำงานที่ต่อเนื่อง ประชุม เรียนรู้ แลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง และมีเครื่องมือในการทำงานร่วมกันในที่นี้คือ บัญชีครัวเรือน มีเทคนิค ที่นำมาสร้างแรงจูงใจและขยายผลการทำงาน เทคนิคการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานและองค์การบริหารส่วนตำบล

การศึกษาพบว่า เงื่อนไขที่สามารถสร้างการเรียนรู้ได้มี 3 ประการ คือ 1) การสร้าง แนวคิดการทำงาน 2) การสร้างหลักการและการปฏิบัติการร่วมกัน 3) การสร้างกลไกการทำงาน ระดับจังหวัด

ด้านการกลไกการทำงานระดับจังหวัด พบว่ามีเงื่อนไขสำคัญ ๆ 4 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง ทูตทางสังคมของจังหวัด ส่งผลต่อการจัดวางกระบวนการขับเคลื่อนงาน อย่างสูง

ประการที่สอง กระบวนการทำงานระดับตำบลที่ส่งผลให้เกิดรูปธรรม เช่น ข้อมูล แผนงาน ประเด็นการแก้ไขปัญหา เกิดการพัฒนาตำบลอย่างมีทิศทาง หรือเรียกว่าตำบลเข้มแข็ง ซึ่งเป็นหน่วยรากฐานที่สำคัญ

ประการที่สาม คุณภาพของคน หรือกลไก ที่สามารถทำงานโดยมีเป้าหมาย และสามารถ ทำงานกับทุกคนทุกฝ่ายได้อย่างดี ยุทธศาสตร์ หรือ อาจกล่าวได้ว่ามีคุณภาพด้านการประสานงาน โดยเป็นคนที่ถูกยอมรับจากทุกฝ่าย

ประการที่สี่ การเรียนรู้ สามารถสร้างการเรียนรู้ของชุมชนได้ ทำให้เกิดการปรับวิธีคิด โดยการวิเคราะห์สังเคราะห์ เกิดการวางแผนการทำงาน และเกิดการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ทำให้ ชุมชนเห็นพลังในการแก้ไขปัญหาตัวเอง

ด้านการใช้บัญชีครัวเรือน เป็นเครื่องมือสะท้อนข้อเท็จจริงการดำรงชีวิต

กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน การสร้างสุขภาวะ ในระดับบุคคล ชุมชน ตำบลและจังหวัด ในกระบวนการนี้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมืออันหนึ่ง ของชุมชน ที่ทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำสู่การตัดสินใจในการบริหารครอบครัว ชุมชน ตำบล หรือท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลหรือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ จัดเก็บข้อมูลผู้รับการแก้ไขปัญหาจากภายนอกหรือหน่วยงาน แต่การใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือน จึงเป็นการสร้างการเรียนรู้และเป็นการสร้างความเป็นเจ้าของปัญหา เจ้าของชุมชน โดยสำนึกที่ เกิดขึ้นจากข้อมูล ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ ในแนวคิดการสร้างความร่วมมือ โดยใช้พื้นที่เป็น ตัวตั้ง ซึ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงทั้งระบบ โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีการทำงานสาม ฐาน คือ รัฐ ประชาชน วิชาการ ซึ่งแต่ละฝ่ายมีจุดแข็งและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ดังนั้นในการ

ทำงาน จึงมีทั้งเป็นข้อเด่น หากสามารถร่วมมือกันได้และมีข้อจำกัดในตนเอง แนวคิดนี้เป็นการปลดปล่อยพลังในแต่ละฝ่าย เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมร่วมกันใหม่ (Social spaces) เป็นการสร้างปฏิบัติการแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เงื่อนไขสำคัญที่สร้างปฏิบัติการร่วมกันได้คือ มีโจทย์ร่วมกัน มีข้อมูลร่วมกัน มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเห็นเชิงรูปธรรมในการแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งได้สรุปบททวน วิเคราะห์ สังเคราะห์ จนเกิดเป็นความรู้ชุดใหม่ร่วมกัน “นวัตกรรม” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ การปรับวิธีคิดการทำงาน รวมทั้งแนวคิด การสร้างความร่วมมือยังมอบเชิงระบบที่เน้นความสมดุล ความเชื่อมโยง บนฐานของความหลากหลายของชุมชนและองค์กร

ข้อค้นพบจากการศึกษา พบว่า บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถสร้างรูปธรรมการแก้ไขปัญหาอย่างน้อย 2 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง บุคคล ครอบครัว ระดับที่สอง ชุมชน ตำบล เครือข่าย

ระดับบุคคล การเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ คือ บัญชีครัวเรือนสามารถทำให้คนเข้าใจในการวางแผนชีวิตและพัฒนาตำบลโดยใช้ หลักคิดวิเคราะห์เรื่องอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค กระบวนการแก้ปัญหาด้วยหลักอริยสัจ 4 คือการทำบัญชีครัวเรือนให้รู้ปัญหา หรือ รู้ทุกข์ที่กำลังเผชิญ โดยดูจากข้อมูลรายรับรายจ่าย แล้วนำมาวิเคราะห์ให้เห็นสาเหตุของปัญหา และทำความเข้าใจกับสาเหตุ นั้น จากนั้นเกิดการระบุเป้าหมาย การแก้ไขปัญหา และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ กำหนดลักษณะ นัยนตร เป็นผู้กล่าวไว้ถึง หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาโดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ

การทำบัญชีครัวเรือนยังเป็นกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับคนในครอบครัวได้เรียนรู้ปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา และช่วยแก้ปัญหตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เกิดเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบตามหลักอริยสัจ 4 เกิดการพัฒนาวิถีคิด มีการวางแผนชีวิต เห็นทิศทางการจัดการชีวิตตัวเองชัดเจน เป็นกระจกสะท้อน เกิดแผนแก้งั้น ปรับวิธีคิดในการผลิต การลงทุนหรือการเปลี่ยนอาชีพให้สอดคล้องกับตัวเอง ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางสาวนวล เทียน เอี่ยมล่อ

บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือการจัดการชุมชน อย่างน้อย 3 ระดับ กระบวนการจัดทำบัญชีครัวเรือน มี 3 ระดับ คือ การทำบัญชีครัวเรือนระดับครอบครัว เน้นการวิเคราะห์ตนเองจากฐานข้อมูลรายรับ รายจ่าย วางแผนจัดการครอบครัวด้วยตัวเอง การทำบัญชีครัวเรือนระดับชุมชน เน้นการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น เน้นการทำข้อมูลครัวเรือนเป็นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการตนเองเชิงตำบล โดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือกำหนดยุทธศาสตร์ตำบล ผลที่เกิดขึ้น เกิดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่มาจากฐานข้อมูลของชุมชน อบต. นำเรื่อง การส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน แผนชุมชนที่กำหนดจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนบรรจุเป็นข้อบัญญัติตำบล

บัญชีครัวเรือน การสร้างการเรียนรู้ การจัดการตนเอง ด้วยการวางแผน 4 แผน คือ

1. วางแผนชีวิตทบทวนชีวิตที่ผ่านมา จัดการรายรับรายจ่ายให้เหมาะสม เน้นการพึ่งตนเอง กำหนดแผนการจัดการชีวิต
2. การวางแผนการออม ออมทันทีที่มีรายได้ก่อนคิดถึงรายจ่าย
3. การวางแผนอาชีพ คิดถึงอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บนฐานความถนัดและความสุข
4. วางแผนสุขภาพเป็นการสร้างสุขภาพของตัวเองและชุมชน เพื่อสร้างความสุขที่แท้จริง

ระดับชุมชน ตำบล เครือข่าย บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการวางแผนชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการสามส่วน คือ ส่วนหนึ่ง ครอบครัว ทำให้รู้สถานการณ์รายรับรายจ่าย ทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างนิสัยการออม มีแผนการจัดการครอบครัว ส่วนที่สอง ชุมชนเกิดการเรียนรู้การสร้างการมีส่วนร่วมกำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชน จากฐานข้อมูลของชุมชนเอง และส่วนที่สาม ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลโดยเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติ

กรณีการแก้ไขปัญหาโดยใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือน

กรณีตัวอย่างเรื่อง บัญชีครัวเรือนกับการทำแผนลด ปลดหนี้ แผนการจัดการหนี้สิน สิ่งแรกที่ชุมชนรู้คือ รายรับรายจ่าย จำนวนหนี้สิน ที่มาของรายรับรายจ่าย และนำข้อมูลแยกแยะจัดเป็นหมวดหมู่จัดการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และหารายได้เพิ่ม จากศักยภาพของตนเอง รวมทั้งบริหารทรัพยากรและที่ดินให้เกิดประโยชน์ที่สุด บริหารรายรับรายจ่าย หนี้สิน กำหนดสัดส่วนการใช้เงิน ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับระบบแหล่งเงินกู้ ไม่กู้ยืมในระบบ วางแผนการผลิต วางแผนการออม วางแผนการปลดหนี้ รายเดือน รายปี ด้วยการวิเคราะห์การจกระบบดังกล่าว ทำให้เกิดวิสัยคิด ปรับทรศนะ กับวิถีคิดการจัดการหนี้สินอย่างเป็นระบบ สามารถลดปลดหนี้ได้ในเวลาที่ตั้งเป้าหมายไว้

กรณีการแก้ไขปัญหาเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดเป็นวิสาหกิจชุมชน เช่น จังหวัดชัยนาทมีเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์ เครือข่ายเมล็ดพันธุ์ เครือข่ายกองทุนข้าวสาร เครือข่ายผักปลอดภัยทั้ง 4 เครือข่ายเป็นทั้งการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน มีปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และนำสู่การพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดร่วมกัน นอกจากนี้แล้วยังเกิดการพัฒนาของการออมทรัพย์ ทำให้เกิดเงินออมสูงขึ้นเนื่องจากชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือนแล้วมีความตระหนัก จากนั้นเมื่อกลุ่มออมทรัพย์ขยายตัว จึงมีการจัดสวัสดิการขยายตามไปด้วย

กรณีเกษตรกรอินทรีย์เป็นการลดต้นทุนการผลิต สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรื้อฟื้นภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งนำสู่การสร้างเสริมเข้มแข็งในระดับตำบล สร้างการรวมกลุ่ม เพื่อผลิตอาหารที่ปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพที่ดี ใน 3 จังหวัดของภาคกลาง ชัยนาท นครปฐม อุทัยธานี ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ระดับตำบล เพื่อถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน และสร้างแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาเป็นรูปธรรมในระดับจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนต่อไป

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษามีข้อค้นพบประเด็นนี้

เงื่อนไขทางการเศรษฐกิจ ชุมชนในพื้นที่ที่ภาคกลาง กรณีศึกษา 3 จังหวัด ชัยนาท นครปฐม อุทัยธานี มีวิถีชีวิตการประกอบอาชีพการเป็นเกษตรกรเป็นหลัก ซึ่งต้องประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ราคาปุ๋ย ราคาสารเคมี ราคาน้ำมัน ราคาผลผลิตตกต่ำ โรคแพร่ระบาด ภาวหนี้สิน การขาดทุนจากการผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก ด้านการประสบปัญหาดังกล่าวนี้ ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนจึงทำให้เห็นรายรับรายจ่ายชัดเจนเห็นต้นทุน กำไร การขาดทุน และพฤติกรรมที่ขาดการบริหารจัดการ รวมทั้งปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้เกิดหนี้สิน และปัญหาที่ชัดเจนขึ้น ชาวบ้านเห็นจุดนี้ร่วมกันจึงเกิดการปรับตัว และปรับปรุงแก้ไขได้ตรงจุด สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง และสามารถจัดการกับภายนอกได้มากขึ้น

เงื่อนไขทางด้านสังคม การทำบัญชีครัวเรือนในชุมชนที่มีความสำเร็จต้องมีการรวมกลุ่มกันระดับหนึ่ง มีความสัมพันธ์ในระดับกิจกรรมที่นำสู่การแก้ไขปัญหา เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มธุรกิจชุมชน กลุ่มสุขภาพ ซึ่งเป็นปัญหาความสัมพันธ์อันหนึ่งที่เกิดความสำเร็จในการทำบัญชีครัวเรือน และเกิดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ในอีกด้านหนึ่ง ใช้กลุ่มฐานวัฒนธรรมเดิมของชุมชน โดยยังมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ทำให้เกิดการเห็นความทุกข์ความสุขร่วมกัน สามารถฟื้นความสัมพันธ์และพัฒนาต่อยอดในเชิงเป้าหมายการพัฒนาระดับตำบลร่วมกันได้เป็นอย่างดี

เงื่อนไขด้านบุคคล การทำบัญชีครัวเรือน ต้องอาศัยผู้นำธรรมชาติ และผู้ที่สนใจต่อการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง เน้นการเรียนรู้ระหว่างคนกับคน และการเรียนรู้ระหว่างคนกับกลุ่ม – ชุมชน – เครือข่าย การเรียนรู้ทำให้เห็นการเชื่อมโยงต่าง ๆ โดยเน้นการแก้ปัญหาตำบลเป็นเป้าหมายหลัก และการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็นความร่วมมือของชาวบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ จนพัฒนาจากบุคคลสู่ชุมชน ตำบลเครือข่าย ในรูปของแผน “ชีวิต” → ชุมชน → ตำบล → เครือข่าย → แผนยุทธศาสตร์จังหวัด

ในการทำงานสร้างความร่วมมือหรือการบูรณาการจังหวัดเพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนค้นพบว่าเกิดการปรับวิธีคิดการทำงานของชุมชน โดยชุมชนให้ข้อมูลและความรู้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจบริหารจัดการชีวิตตนเอง ชุมชนและเครือข่ายรวมทั้งพยายามสร้างความร่วมมือใน 3 ฐาน คือ รัฐ (หน่วยงาน) ชุมชน วิชาการ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงประสานที่นำสู่การแก้ไขปัญหาแบบตรงจุดโดยเน้นการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนหรือท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วทางโครงการยังสร้างแนวคิดร่วมมือโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งที่นำสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนและปัญหาความยากจน ความเข้มแข็งโครงการความร่วมมืออยู่ที่การสร้าง “กลไกการทำงาน” “คน” “คณะทำงาน” และเน้นการ “ตั้งโจทย์” และเป็นเป้าหมายให้ชัดเจนรวมทั้งออกแบบกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการปฏิบัติงานเชิงรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง จากนั้นนำความรู้เคลื่อนไหวเชื่อมประสานระหว่างชุมชน รัฐ เพื่อหาทางออกร่วมกันและเกิดผลแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

ความหมายและคุณค่าของการทำงานครั้งนี้ หลายคนก็ให้ความหมายที่แตกต่างกันตามข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ปรากฏ แต่ท้ายที่สุด โครงการร่วมมือยังมีส่วนได้สร้าง “ปัญญา” พอที่จะเป็นแสงสว่างเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติการทางสังคมที่นำสู่การสร้างทางออกที่เราติดกับดักแห่งการพัฒนา

บทที่ 3

กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

“ข้อมูล” คือเรื่องราวที่สะท้อนความจริง “ข้อมูลบัญชีครัวเรือน” จึงเป็นข้อมูลสะท้อนความจริงของครอบครัวต่อการสะท้อนความจริงของชุมชน

3.1 แนวคิด

การทำข้อมูลชุมชนที่ผ่านมาเป็นการทำข้อมูลชุมชน โดยหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนมีบทบาทเป็นคนให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบสนองนโยบายของหน่วยงานเป็นสำคัญ จึงทำให้ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการทำข้อมูล เมื่อชุมชนเริ่มเรียนรู้การทำกระบวนการแผนแม่บทชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของ “ข้อมูล” ที่เป็นพลังชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นกำหนดชีวิต กำหนดอนาคตตนเองจากฐานทรัพยากร วิถีชีวิตของชุมชน จากการทำข้อมูลภาพรวมทั้งตำบลในกระบวนการแผนแม่บทชุมชนถูกพัฒนาเป็นการทำข้อมูลครัวเรือนด้วยการบันทึกรายรับ รายจ่ายครัวเรือน ยกย่องข้อมูลครัวเรือนเป็นแผนจัดการตนเองตั้งแต่ระดับครอบครัวและระดับตำบล

3.2 กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือนรายรับ รายจ่ายของครอบครัวเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน การทำบัญชีครัวเรือนเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระดับจังหวัด และระดับตำบลผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

กระบวนการระดับจังหวัด เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดติดตามสนับสนุน ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพ 2 ระดับ คือ การพัฒนาศักยภาพแกนนำเพื่อสร้างวิทยากร เรื่องบัญชีครัวเรือน เป็นวิทยากรชุดแรก หรือวิทยากรครู ก. มีบทบาทขยายผลบัญชีครัวเรือน และเป็นต้นแบบการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือการบริหารจัดการครอบครัว และการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้สภาฯ สามารถเป็นกลไกสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น ทั้งที่เป็น อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) และเทศบาล

วิธีการ การพัฒนาศักยภาพแกนนำ จัดเวทีฝึกอบรมครู ก. (วิทยากรบัญชีครัวเรือน) โดยสภาองค์กรชุมชนตำบล 35 ตำบล ส่งตัวแทนตำบลละ 4 คนและตัวแทนคณะทำงานจังหวัดอุทัยฯ เข้าร่วมฝึกอบรมหลังจากนั้นวิทยากรครู ก. แต่ละตำบล

ประสานความร่วมมือสร้างกลไกการขยายผลในพื้นที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล และลงมือทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเองเป็นต้นแบบการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือเรียนรู้ตนเอง วางแผนบริหารจัดการชีวิต บริหารจัดการครอบครัวและ**วิธีการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชน** ด้วยการเรียนรู้ผ่านการจัดเวทีประชุมสภาฯ ประจำเดือนแต่ละตำบล เช่น วิธีการจัดสถานที่ประชุม บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคน ประธาน สมาชิกและวาระการประชุม

ผลที่เกิดขึ้น เกิดวิทยากรครู ก. ตำบลละ 4 คน 35 ตำบล รวมเป็น 140 คน และเกิดผลสภาองค์กรชุมชน 35 ตำบล

2. **ติดตามสนับสนุน** เพื่อติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวในแต่ละตำบล ให้คำปรึกษา กระตุ้นให้กำลังใจในการทำงาน

วิธีการ ใช้การใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็น**ภารกิจร่วม**ขับเคลื่อนงานในระดับตำบล และติดตามความคืบหน้าผ่าน**เวทีประชุมประจำเดือน** พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้รายงานความก้าวหน้าแต่ละตำบล **ประมวลข้อมูล**ทุก ๆ 3 เดือน เพื่อประมวลสรุปให้เห็นรายรับ รายจ่ายแต่ละครัวเรือน **คืนข้อมูล**ให้แต่ละครัวเรือนพร้อมติดสติ๊กเกอร์ให้ข้อเสนอแนะและกำลังใจ เช่น “ดำรงตนอย่างนี้ไม่ก็ปีก็รวย” สำหรับคนที่จัดการรายรับรายจ่ายได้อย่างสมดุล “ลดรายจ่ายลงหน่อยจะค่อยๆ สบาย” สำหรับครอบครัวที่จดมาหลายเดือนแล้วรายจ่ายที่ไม่จำเป็นยังไม่ลด “เพิ่มรายได้น้อยจะค่อยๆ สบาย” สำหรับครอบครัวที่รายรับไม่สมดุลกับรายจ่าย “ประคองดวงยังไม่เปิดเดี๋ยวจะเติลิดไปใหญ่” สำหรับครอบครัวที่ชอบเสี่ยงดวง “เงินกู้ค่อยๆ ใช้ถ้าปล่อยไว้นานจะบาน” สำหรับคนที่มีหนี้สินยอดหนี้ไม่ลดลง “ดูแลสุขภาพหน่อยนะจะค่อยๆ สบาย” สำหรับคนที่มีรายจ่ายเรื่องสุขภาพสูง ฯลฯ ซึ่งเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลนี้จะนำไปใช้วิเคราะห์ร่วมกันในแต่ละครัวเรือน ก่อนนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลระดับตำบลผ่านเวทีสภาฯ กำหนดเป็นแผนตำบล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการประมวลข้อมูลครัวเรือนให้สามารถวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย ได้ง่ายในรูปแบบกราฟ และสามารถใช้เป็นเครื่องมือวางแผนจัดการครอบครัวและแผนตำบล

3. **ถอดความรู้คนต้นแบบ** เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน เสนอบทเรียนประสบการณ์คนต้นแบบการทำบัญชีครัวเรือนแก้ปัญหาความยากจน

วิธีการ แกนนำตำบลคัดเลือกคนต้นแบบแต่ละตำบล สัมภาษณ์ถอดบทเรียนคนต้นแบบให้เห็นแนวคิด วิธีการจัดการครอบครัวด้วยข้อมูลบัญชีครัวเรือน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิต แล้วนำข้อมูลที่ได้เผยแพร่ในสื่อหนังสือพิมพ์ชุมชน “ประชารัฐ”

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการถอดบทเรียนต้นแบบคน 100 คน นำเสนอบทเรียนประสบการณ์ของคนต้นแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการทำบัญชีครัวเรือนต่อสาธารณะเป็นกำลังใจให้คนที่ทำได้อยู่แล้วทำดียิ่งขึ้นและกระตุ้นให้คนที่ยังไม่เริ่มทำบัญชีครัวเรือนเกิดแรงบันดาลใจตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการแก้ไขปัญหาความยากจนและนำแบบบทเรียนประสบการณ์ของคนต้นแบบมาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นข้อเสนอ “การแก้ไขปัญหาความยากจน” จังหวัดอุทัยฯ วิธีการ สภาฯคัดเลือกคนต้นแบบที่มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง เกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิตปรับวิธีคิด ปรับพฤติกรรม**สัมภาษณ์**บทเรียนคนต้นแบบ **สรุปข้อมูล**เป็นฐานข้อมูล นำข้อมูลเผยแพร่ในเวทีสาธารณะ และลงหนังสือพิมพ์ชุมชน **ผลที่เกิดขึ้น** เกิดการถอดบทเรียนประสบการณ์คนต้นแบบหลายประเด็น เช่น การลดรายจ่าย การแก้ปัญหาน้ำล้น การใช้ข้อมูลบริหารจัดการครอบครัวและชุมชน ฯลฯ

4. **ประสานภาคี** เพื่อประสานความร่วมมือภาคีที่เป็นภาครัฐ และเอกชน หนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

วิธีการ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการทำบัญชีครัวเรือน เช่น สาธารณะสุข ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส.) สำนักงานจังหวัด ฯลฯ

ผลที่เกิดขึ้น เกิดกลไกประสานความร่วมมือที่หลากหลายทั้งภาครัฐภาคเอกชนหนุนเสริม กระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน

กระบวนการเรียนรู้ระดับตำบล เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างแผนจัดการตนเอง และจัดการตำบล ดังนี้

1. **สร้างกลไก** เน้นการพัฒนาองค์กรชุมชนให้สามารถเป็นกลไกขยายผลบัญชีครัวเรือนสู่การสร้างการมีส่วนร่วมกำหนดแผนพัฒนาตำบล

วิธีการ จัดแข่งกลุ่มพลังในชุมชนให้เป็นองค์กรชุมชน แกนนำสภาฯสรรหาคณะทำงานในตำบล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดกลไกการผลักดันบัญชีครัวเรือนระดับตำบล

2. **จัดทำข้อมูลสู่การทำแผนตำบล** เพื่อจัดเก็บข้อมูลรายรับ รายจ่าย ที่เกิดขึ้นจริงภายในครอบครัวและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่นตนเองจากฐานข้อมูลบัญชีครัวเรือน

วิธีการ ค้นหาแกนนำเป็นอาสาสมัครทำบัญชีครัวเรือน **จุดบันทึก** รายรับ รายจ่าย อย่างต่อเนื่อง สรุปยอดรวมวิเคราะห์รายรับ รายจ่าย เพื่อค้นหาสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหา รายรับ รายจ่ายที่ไม่สมดุลของแต่ละเดือน **วางแผนการจัดการ** รายรับ รายจ่ายของครอบครัว พิจารณาดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นสร้างนิสัยการออม ค้นหาทางสร้างรายได้เสริมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวางแผนการจัดการตำบล จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงจากครอบครัวจากข้อมูลบัญชีครัวเรือน

ผลที่เกิดขึ้น เกิดข้อมูลรายรับ รายจ่ายที่มาจากการบันทึกโดยครัวเรือนในชุมชนและที่สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนชีวิตบริหารจัดการครอบครัวและแผนจัดการตำบล

3. **ประสานแผนตำบล** เพื่อประสานความร่วมมือผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนกำหนดยุทธศาสตร์ทิศทางการพัฒนาตำบล

วิธีการ สภาฯเป็นกลไกประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น ทั้ง อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบล) เทศบาล

ผลที่เกิดขึ้น เกิดการผลักดันชุมชนเป็นข้อบัญญัติตำบลในแผนของ อบต. และเกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น

3.3 กลไกการทำงาน

กลไกการขับเคลื่อนการสร้างกระบวนการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนจังหวัดอุทัยฯ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของหลายหน่วยงานผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันโดยมี**สภาองค์กรชุมชน 35 ตำบล** เป็นกลไกหลักเชื่อมสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น นักวิชาการ และภาคร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เช่น สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตนเองของชุมชน ชกส. (ธนาคารเพื่อการเกษตร) ส่งเสริมให้ลูกค้า ชกส. ทำบัญชีครัวเรือน สำนักงานอำเภอเมือง อำเภอหนองขาหย่าง รมรชคให้เกิดการทำบัญชีครัวเรือนทั้งอำเภอ ฯลฯ และ**คณะทำงานจังหวัดอุทัยฯ** หนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกลไกทุกส่วนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

3.4 ปัญหาอุปสรรค

- **ไม่เห็นความสำคัญ ไม่คุ้นเคย ไม่อยากทำ** การจดบรทุกบัญชีรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน ประกอบกับที่ผ่านมามีการจัดเก็บข้อมูลหลายหน่วยงานแต่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูล จึงทำให้ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของข้อมูล และไม่คุ้นเคยกับการทำบัญชีเพราะคิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก **ทางแก้** ค้นหาอาสาสมัครทำความเข้าใจบัญชีครัวเรือนและลงมือทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ให้เห็นข้อมูลรายรับ รายจ่ายไปใช้จัดการครอบครัว
- **จอแล้วท้อ** คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนามีรายได้ปี 1-3 ครั้งทำให้การจดบันทึกทุกวันมีแต่รายจ่าย รู้สึกท้อไม่เห็นทางแก้ปัญหารายได้ไม่สมดุลกับรายรับ **ทางแก้** ให้กำลังใจให้จดบันทึกอย่างต่อเนื่อง วิเคราะห์ให้เห็นสาเหตุที่ทำให้มีแต่รายจ่าย และแนวทางที่จะจัดการกับรายรับ รายจ่าย ของครอบครัวที่ไม่สมดุล
- **แบบฟอร์ม** การจดบันทึกรายรับ รายจ่ายลงหมวดให้ถูกต้อง เช่น เงินออมในกองทุนของหมู่บ้านไม่แน่ใจว่าควรลงในรายรับหรือรายจ่าย ชื่ออุปกรณ์กำลังกาย ไม่แน่ใจว่าจะลงหมวดสุขภาพ หรือพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ **ทางแก้** ทำความเข้าใจแบบฟอร์มรายรับ รายจ่าย ให้ชัดเจน ยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน
- **การประสานแผนกับ อบต.** บาง อบต. ยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์ทิศทางการพัฒนาจากฐานข้อมูลรายรับ รายจ่ายของชุมชน **ทางแก้** เชิญหน่วยงานท้องถิ่นเข้าร่วมกระบวนการและให้บทบาทในการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

- สถานที่ไม่เข้าใจบทบาทการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ทางแก้
ทำความเข้าใจแก่นนำสภาวะให้เข้าใจบทบาทภารกิจสภาวะ ให้ชัดเจน และมีเวทีแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ร่วมกันกับตำบลอื่นๆ